

Correctievoorschrift VWO

2009

tijdvak 2

geschiedenis

Het correctievoorschrift bestaat uit:

- 1 Regels voor de beoordeling
- 2 Algemene regels
- 3 Vakspecifieke regels
- 4 Beoordelingsmodel
- 5 Inzenden scores
- 6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o. Voorts heeft de CEVO op grond van artikel 39 van dit Besluit de *Regeling beoordeling centraal examen* vastgesteld (CEVO-02-806 van 17 juni 2002 en bekendgemaakt in Uitleg Gele katern nr 18 van 31 juli 2002).

Voor de beoordeling zijn de volgende passages van de artikelen 36, 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit van belang:

- 1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinerator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinerator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door de CEVO.
- 2 De directeur doet de van de examinerator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de gecommiteerde toekomen.
- 3 De gecommiteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door de CEVO.

De gecommiteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommiteerde.

- 4 De examiner en de gecommiteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
- 5 Indien de examiner en de gecommiteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommiteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examiner. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke gecommiteerde aanwijzen. De beoordeling van de derde gecommiteerde komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de CEVO-regeling van toepassing:

- 1 De examiner vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
- 2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examiner en door de gecommiteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
- 3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
 - 3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
 - 3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
 - 3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
 - 3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
 - 3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
 - 3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;
 - 3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;

- 3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen.
- 3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.
- 4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Voor een juist antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal punten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.
- 5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 7 Indien de examinerator of de gecommiteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan de CEVO. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.
- 8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.
- 9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

NB Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen kunnen maximaal 76 scorepunten worden behaald.

Voor dit examen is de volgende vakspecifieke regel vastgesteld:
Vakinhoudelijke argumenten moeten afkomstig zijn uit gezaghebbende, wetenschappelijke publicaties.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Ten oorlog! Europese oorlogen 1789 - 1919. Oorlog als maatschappelijk fenomeen

1 maximumscore 1

Uit het antwoord moet blijken dat het Franse revolutionaire bewind verwachtte dat de vluchtelingen de Oostenrijkers aan zouden zetten tot een oorlog tegen Frankrijk. (Ze dachten dat ze beter daarom zelf het initiatief konden nemen tot de oorlog).

2 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Vóór 1789 kon je in het Franse leger alleen de leiding krijgen als je van adel was 1
- Vanaf 1789, is de voorwaarde dat je een trouw aanhanger bent van de Franse Revolutie (en kan iedereen de leiding krijgen) 1

3 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Napoleon toonde zich in zijn beleid een erfgenaam van de idealen van de Franse Revolutie doordat hij vasthield aan het idee dat burgers vechten voor het vaderland / mensen uit het volk tot officieren benoemde / streed voor universele waarden 1
- Napoleon toonde zich in zijn beleid een tegenstander van de idealen van de Franse Revolutie door de dictatoriale wijze waarop hij leiding gaf / door het creëren van een nieuwe adel/elite / door zijn dynastieke belangen voorop te stellen 1

4 maximumscore 2

Uit het antwoord moet blijken dat:

- Napoleon door middel van een handelsboycot/het Continentaal Stelsel Groot-Brittannië op de knieën wilde dwingen 1
- waarvoor de bezetting van Spanje nodig was om de handelsblokkade /het Continentaal Stelsel sluitend te krijgen/een smokkelroute af te sluiten 1

Vraag	Antwoord	Scores
5	maximumscore 4	
	Voorbeeld van een juist antwoord is:	
	Bij uitspraak 1:	
	<ul style="list-style-type: none"> In Wenen was afgesproken (voortaan) het (dan bepaalde) machtsevenwicht in Europa te bewaren 	1
	<ul style="list-style-type: none"> Frankrijk en Groot-Brittannië grepen in 1853 in, omdat het machtsevenwicht verstoord dreigde te raken ten gunste van Rusland (dat Turkije dreigde te verslaan/een te sterke positie opbouwde rondom de Zwarte Zee) 	1
	Bij uitspraak 2:	
	<ul style="list-style-type: none"> Op het Congres van Wenen was afgesproken dat de grootmachten gezamenlijk zouden optreden/kwam de conservatieve/Heilige Alliantie tot stand (tussen Oostenrijk en Rusland) 	1
	<ul style="list-style-type: none"> Het ingrijpen van Frankrijk en Groot-Brittannië/het uitbreken van de Krimoorlog betekende het einde van het diplomatieke overleg van het in Wenen gesloten "concert van staten" / dat de staten die samen het machtsevenwicht zouden bewaren tegenover elkaar kwamen te staan/het einde van de Heilige Alliantie 	1
6	maximumscore 3	
	Voorbeeld van een juist antwoord is:	
	<ul style="list-style-type: none"> Door de uitbreiding van het kiesrecht werd de Britse regering gedwongen meer rekening te houden met de publieke opinie 	1
	<ul style="list-style-type: none"> Door publicaties in de Britse kranten werd de slechte situatie van het Britse leger op de Krim bekend / werd het publiek beter geïnformeerd 	1
	<ul style="list-style-type: none"> waardoor de Britse regering bijvoorbeeld maatregelen nam om de soldaten beter te verzorgen / Florence Nightingale naar de Krim stuurde om de zorg voor de gewonden te reorganiseren / onder druk van de publieke opinie aan de oorlog begon 	1
7	maximumscore 2	
	Een juist antwoord bevat twee voorbeelden uit de bron waaruit blijkt dat het Britse leger niet is voorbereid op de winter/een lange belegering / de belegering traag verliep/slecht georganiseerd is / er in het Britse leger een grote kloof tussen officieren en manschappen is, bijvoorbeeld:	
	<ul style="list-style-type: none"> er is maar één huis voor de officieren geregeld/alleen de legerleiding krijgt een dak boven het hoofd 	1
	<ul style="list-style-type: none"> er is een groot gebrek aan wapens en manschappen om de belegering voort te zetten 	1

Vraag	Antwoord	Scores
8	maximumscore 2 Voorbeeld van een juist antwoord is:	
	<ul style="list-style-type: none"> • Daumier laat een Europa zien dat balanceert op een rokende bom, hij vindt dat er een wankel evenwicht is/dat Europa zeer instabiel is 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • Vlak voor 1870 had Pruisen succesvolle oorlogen gevoerd (tegen Denemarken en Oostenrijk) / de Duitse eenwording onder Pruisische leiding dichterbij gebracht en had daarmee het Europese machtsevenwicht verstoord 	1
9	maximumscore 3 Uit het antwoord moet blijken dat:	
	<ul style="list-style-type: none"> • er in 1814 een einde komt aan de Franse dominantie van Europa/het Europese vasteland (na de nederlaag van Napoleon) 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • Cham de keizer verwijt dat hij niets gedaan heeft om de opkomst van Pruisen tegen te houden/de legerhervorming te laat op gang is gekomen 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • maar ook dat het keizerrijk alleen maar tot oorlog heeft geleid 	1
10	maximumscore 2 Een juist antwoord bevat twee juiste aan de bron ontleende voorspellingen, met de daarbij behorende juiste uitleg of deze is uitgekomen, bijvoorbeeld (twee van de volgende combinaties):	
	<ul style="list-style-type: none"> – Voorspelling: de Pruisen zullen worden verslagen. – Niet uitgekomen: integendeel, het waren juist de Pruisen die succesvol optrokken / het waren juist de Fransen die werden verslagen. 	
	<ul style="list-style-type: none"> – Voorspelling: het hele land zal in opstand komen. – Wel uitgekomen: na de nederlaag in Sedan nemen de burgers het heft in handen en zetten de oorlog voort/wordt in Parijs de Commune gevormd/gaat de oorlog verder met francs-tireurs/gewapende burgers. 	
	<ul style="list-style-type: none"> – Voorspelling: er komen nieuwe vernietigingsmethodes. – Wel uitgekomen: nieuwe wapens (als het chassepot-geweer, de stalen kanonnen van Krupp) maakten de vernietigingskracht van het leger veel groter dan in vorige oorlogen. 	
	per juiste combinatie van voorspelling en uitleg	1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

11 maximumscore 4

Een juist antwoord bevat de volgende elementen:

- Een juiste verandering op maatschappelijk gebied in Frankrijk of Duitsland met een daarbij passend verband met de Eerste Wereldoorlog (bijvoorbeeld de overwinning in 1871 leidde in Duitsland tot militarisering van de samenleving. Militaire deugden werden civiele deugden / Er kwam een grotere invloed van militairen op de politiek / het leger werd de 'school der natie'. Dit leidde tot een klimaat waarin een oorlog onvermijdelijk leek / In Frankrijk leefde de revanchegedachte zo sterk, dat de hele samenleving daarmee doortrokken raakte. Dit leidde tot een klimaat waarin elke aanleiding werd aangegrepen om een oorlog met Duitsland aan te gaan / tot een militarisering van de samenleving) 2

- Een juiste verandering op militair gebied in Frankrijk of Duitsland met een daarbij passend verband met de Eerste Wereldoorlog (bijvoorbeeld de meeste geïndustrialiseerde landen in Europa volgden het Duitse voorbeeld: invoering dienstplicht generale staf/reorganisatie legers/investeren in wapens, wat leidde tot het ontstaan van een wapenwedloop die uitliep op de Eerste Wereldoorlog / het vertrouwen op de kracht van offensieve tactiek, wat leidde tot de massaslachtingen in de Eerste Wereldoorlog) 2

Opmerking

Alleen voor een juiste combinatie van juiste verandering en verband met de Eerste Wereldoorlog worden scorepunten toegekend.

12 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- De tekenaar is van mening dat de Duitse ambities niet met elkaar zijn te verenigen/de Duitse industrie/Duitsland de last niet kan dragen van een gelijktijdige versterking van het leger en de vloot (wat blijkt uit de soldaat in de ene en het slagschip in de andere klauw van de adelaar die de last niet langer kan dragen) 1

- De uitbreiding van het leger zorgde voor tegenstellingen met Frankrijk/Rusland over de hegemonie in Europa / De opbouw van de vloot zorgde voor spanningen met Groot-Brittannië/leidde tot imperialistische ambities die spanningen met andere koloniale grootmachten oproepen 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

13 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Lloyd George is zeer te spreken over de bijdrage van de Britse vrouwen(beweging) aan de oorlogsinspanning, wat te verklaren is uit zijn functie als minster van munitie/minister-president die alles op alles moet zetten om de oorlog te winnen/eenheid aan het thuisfront moet bereiken 2
- Volgens Lloyd George is er sprake van discontinuïteit, omdat de vrouwenbeweging zich vóór de oorlog tegen de regering verzette en in de oorlog aan de kant van de regering staat 1
- Vóór de oorlog kwamen deze strijdsters op voor vrouwenrechten door te vechten voor vrouwenkiesrecht, waarbij zij zich ook inzetten voor het recht op arbeid van vrouwen / zij hun strijd voor gelijke rechten niet opgeven (maar uitstellen) 1

14 maximumscore 4

Een juist antwoord bevat de volgende elementen:

- Een juiste reden om te twijfelen aan de betrouwbaarheid van de foto (bijvoorbeeld: de foto kan in scène zijn gezet/voor propagandadoeleinden zijn gemaakt) 1
- Een juiste reden om te twijfelen aan de betrouwbaarheid van de tekstbron (bijvoorbeeld: het gaat hier om een autobiografie die lang na de oorlog is verschenen) 1
- Een juiste reden om te twijfelen aan de representativiteit van de foto (bijvoorbeeld: het kan hierbij gaan om een uitzonderlijke situatie/het wordt niet duidelijk of dit in heel Berlijn gebeurde/hoeveel mensen het betrof) 1
- Een juiste reden om te twijfelen aan de representativiteit van de tekstbron (bijvoorbeeld: het gaat om een dagboek/autobiografie van één persoon) 1

Opmerking

Alleen als de begrippen betrouwbaar en representatief op een juist manier op beide bronnen wordt toegepast, worden scorepunten toegekend.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

15 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- De Eerste Wereldoorlog was voor de Franse bevolking een traumatische ervaring, doordat de strijd zich grotendeels op Frans grondgebied afspeelde / meer (militaire) slachtoffers eiste dan de oorlogen daarvoor / van elke gemeente een aantal jonge mannen voor de loopgraven eiste 1
- De monumenten benadrukken het grote aantal jonge mannen dat zich opofferde voor het vaderland / houden de herinnering levend aan de heldhaftige strijd / bevestigen de glorie van Frankrijk 1

Dynamiek en stagnatie in de Republiek

16 maximumscore 4

Kern van een juist antwoord is dat de handel in graan uit het Oostzeegebied/de moedernegotie:

- de commercialisering van de landbouw/de overgang van traditionele landbouw (die uitsluitend voorzag in verbouw van voedselgewassen) naar marktgerichte landbouw bevorderde (waarbij handelsgewassen werden geteeld), doordat de eigen productie van graan niet lonend meer was 2
- de groei van de steden mogelijk maakte door de import van grote hoeveelheden goedkoop graan, doordat daardoor de malthusiaanse spanningen verminderden 2

17 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- De invoering op grote schaal van het haringkaken 1
- waardoor de haring langer bewaard / over grotere afstanden vervoerd kon worden, bracht nieuwe visgronden / afzetmarkten binnen bereik 1
- waardoor Hollandse handelaren meer zoute haring konden exporteren naar landen rond de Oostzee 1
- waarmee de graaninkoop betaald kon worden 1

18 maximumscore 2

De juiste volgorde is:

4, 6, 2, 3, 5, 1.

Opmerking

Als door het wegstrepen van één foutief geplaatst nummer een verder foutloze reeks ontstaat, wordt één scorepunt toegekend.

Vraag	Antwoord	Scores
19	maximumscore 2	
	Voorbeeld van een juist antwoord is:	
	<ul style="list-style-type: none"> • Een reden voor de Haarlemse textielarbeiders is, dat een deel van de immigranten zorgde voor nieuwe werkgelegenheid / hogere lonen (doordat zij kapitaalkrchtig waren / over kennis beschikten op het gebied van textielproductie) 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • Een reden voor de Haarlemse textielondernemers is, dat een deel van de immigranten zich als (goedkope) arbeidskracht aanbood 	1
20	maximumscore 6	
	Voorbeeld van een juist antwoord is:	
	Voor Engeland:	
	<ul style="list-style-type: none"> • De Acte van Navigatie 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • hield in dat goederen van en naar Engeland alleen vervoerd mochten worden in Engelse schepen / schepen uit het land van herkomst van de goederen 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • waardoor Nederlandse schepen uitgesloten werden in de handel van en naar Engeland wat nadelig was voor de Amsterdamse stapelmarkt 	1
	Voor Frankrijk:	
	<ul style="list-style-type: none"> • Verhoging van de invoerrechten 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • maakte buitenlandse producten duurder op de Franse markt 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • wat nadelig was voor de Amsterdamse stapelmarkt doordat de export naar Frankrijk in gevaar kwam 	1
21	maximumscore 4	
	Voorbeeld van een juist antwoord is:	
	Bij 1:	
	<ul style="list-style-type: none"> • Uit dit gegeven blijkt dat dit voor de Republiek negatieve gedicht representatief is voor de verhouding tussen de Republiek en Engeland in die tijd, omdat dit aansluit bij de mislukking van de samenwerking tussen Engeland en de Republiek / al wijst op de naderende Eerste Engelse Oorlog 	2
	Bij 2:	
	<ul style="list-style-type: none"> • De schrijver doet net alsof Holland (de Republiek) niets voorstelt/een soort van "uitspuwsel" van de zee/uitvaagsel van Engels zand is. Dit is niet representatief voor de werkelijke machtsverhoudingen, omdat in die tijd/bij het begin van de Eerste Engelse Oorlog (die door de Republiek werd gewonnen) de Republiek een handelsoverwicht had/militair sterk was 	2

Vraag	Antwoord	Scores
22	<p>maximumscore 2</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is: Net als de Patriotten is de auteur van mening dat de slechte situatie waarin de Republiek verkeert (mede) wordt veroorzaakt door gebrek aan vaderlandsliefde/eerzucht/onvoldoende (productieve) investeringen in de marine.</p>	
23	<p>maximumscore 1</p> <p>Uit het antwoord moet blijken dat de Nederlandse vloot in de Vierde Engelse Oorlog (1780-1784) door de Engelse vloot werd verslagen.</p>	
24	<p>maximumscore 2</p> <p>Kern van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Als economisch doel blijkt uit de bron: verrichten van arbeid om in eigen onderhoud te kunnen voorzien/"zelf uw brood te winnen" • Als opvoedkundig doel: bestrijding van luiheid/"lediggang" / bevorderen van dankbaarheid/vlijt 	<p>1</p> <p>1</p>
25	<p>maximumscore 3</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is: De verschuiving van een economisch naar een meer opvoedkundig doel is beïnvloed door:</p> <ul style="list-style-type: none"> • de economische ontwikkeling in de Republiek, omdat de economische bloei in de zeventiende eeuw zorgde voor een grote behoefte aan arbeid • terwijl in de achttiende eeuw de gestegen werkloosheid de behoefte aan arbeidskrachten verminderde • waarbij de ideeën van de Verlichting grotere nadruk legde op het belang van opvoeding (en in deze behoefte kon het werkhuis voorzien) 	<p>1</p> <p>1</p> <p>1</p>
26	<p>maximumscore 2</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • In de eerste helft van de zeventiende eeuw is de handel volgens de tabel het snelst groeiend/is de omvang het grootst • maar in de achttiende eeuw kan de handel zich (hoewel er sprake is van afname), volgens de tabel op een redelijk niveau handhaven 	<p>1</p> <p>1</p>
27	<p>maximumscore 2</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is: De Republiek is in deze periode in een aantal oorlogen verwickeld/wordt door verschillende landen aangevallen (het rampjaar 1672), wat de handel heeft belemmerd / grote mogendheden als Engeland en Frankrijk belemmeren de handel met de Republiek door mercantilistische maatregelen.</p>	

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

28 maximumscore 3

Een juist antwoord bevat de volgende elementen:

- een juiste factor die bijdroeg aan de economische bloei van de Republiek in de zeventiende eeuw (bijvoorbeeld de grote opeenhoping van kapitaal bij de kooplieden in Holland/Zeeland / de bloei van de nijverheid in de Hollandse steden / Amsterdam als financieel centrum/Europese stapelmarkt van koloniale producten / de hoge lonen in het Westen) 1
- een juiste uitleg waardoor dezelfde factor in de achttiende eeuw de bloei niet meer bevorderde (bijvoorbeeld de Hollandse kapitalisten investeerden niet meer in productieve sectoren van de Hollandse economie / de nijverheid in het Westen kon niet tegen de buitenlandse concurrenten op/het mercantilisme van Engeland en Frankrijk zorgde voor lagere winsten/het verlies van positie van Europese stapelmarkt door Amsterdam) 2

Opmerking

Alleen als dezelfde factor in de zeventiende en de achttiende eeuw wordt genoemd, worden scorepunten toegekend.

5 Inzenden scores

Verwerk de scores van alle kandidaten per school in het programma WOLF.

Zend de gegevens uiterlijk op 26 juni naar Cito.

6 Bronvermeldingen

- bron 1 ontleend aan: R.R. Palmer, *Twelve Who Ruled, the Year of the Terror in the French Revolution*, Princeton 1969, pag. 82-83.
- bron 2 ontleend aan: www.crimewar.org/cwrsentry.html
- bron 3 John Milner, *Art, War and Revolution in France 1870-1871, Myth, Reportage and Reality*, New Haven and London 2000, pag. 18.
- bron 4 ontleend aan: <http://amedeedenoe.unblog.fr>
- bron 5 R.L. Schuurma (red.), *14.18, de Eerste Wereldoorlog*, Amsterdam 1975, pag. 102.
- bron 6 ontleend aan: David Lloyd George, *War Memoirs, Deel 1*, Londen 1938, pag. 120.
- bron 7 H.Glaser en W. Pützstück, *Ein deutsches Bilderbuch 1870-1918*, München 1982, pag. 419.
- bron 8 ontleend aan: H.Glaser en W. Pützstück, *Ein deutsches Bilderbuch 1870-1918*, München 1982, pag. 420.
- bron 9 Jan Blokker jr., *Als de wereld vergaat, ga ik naar Nederland*, Amsterdam 2008, pag. 71-74.
- bron 10 A.F. Manning (red), *58 miljoen Nederlanders en de zeevaart*, Amsterdam 1977, pag. 264-265.
- bron 11 H.C.M. Michielse, *Welzijn en discipline, van tuchthuis tot psychotherapie, strategieën en technologieën in het sociaal beheer*, Amsterdam 1989, pag. 65.
- bron 12 Joh. de Vries, *De economische achteruitgang der Republiek in de achttiende eeuw*, Leiden 1968, pag. 27.